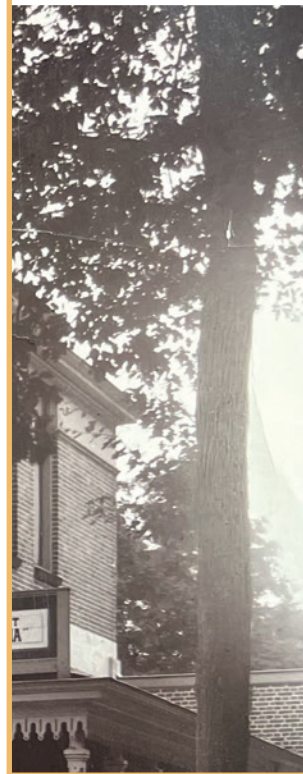

BRUMMEN Concordia

EEN LEGENDE VAN STEEN

INHOUD

UBI CONCORDIA, IBI VICTORIA - BURGEMEESTER ALEX VAN HEDEL	9
VOORWOORD - LÉONTINE LAMERS	11
TIJDLIJN	12
VERHAAL 1 HERENSOCIËTEIT, 'IN HET BELANG VAN BRUMMEN' HEEREN-SOCIETEIT "CONCORDIA" - OLIVER GEE	14
FLORALIA	36
BILJARTVERENIGING T.O.G. - IVO GERRITSEN	37
GEBOREN OP TONEEL - THEO ROUWEN	38
HERINNERINGEN AAN CONCORDIA - HERMAN FREDERIKSEN	39
BRUIDSPAAR TIELTJES - SIENY TIELTJES	40
TONEEL IN CONCORDIA - HANNEKE EN ARNOLD GERRITSEN EN RITA SCHOONMAN	41
SCHOOLORKEST VAN DE MULO - BEN DONATZ	42
OLIFANT IN CONCORDIA	43
MEESTER PHIELIX - HENK PHIELIX	44
VERHAAL 2 KEGELEN EN CONCORDIA, EEN ONLOSMAKELIJK DUO - NICOLIE VAN DOORN	46
MUSICAL - JETSINA MULDER BEEKHUIS	60
LONG TALL ERNIE AND THE SHAKERS - MARINUS VAN TENT BEKING EN HARRY TIMMER	61
CONCORDIA VERWEVEN IN MIJN LEVEN - MARIAN ZWART- DE KLERK	62
CON AMORE - FRED VAN DER VEEN	63
ALI BOOIJ	64
HERINNERINGEN VAN ONZE BRUILOFT - MARINUS VAN TENT BEKING	65
RONDEN VAN BRUMMEN	67
HERMAN ELSHOF EN T.O.P. - MAROESJA ELSHOF EN HARRY TIMMER	68
MIJN ERVARINGEN MET CONCORDIA - JOHN BREUKELAAR	69
BILJARTEN BIJ CONCORDIA - IVO GERRITSEN	70
VERHAAL 3 FAMILIE TIMMER, OPKOMST EN ONDERGANG VAN DRIE GENERATIES - MARIJE VERBEECK	72
VERHAAL 4 KERMIS, CONCORDIA, HET SINT JANS-GILDE EN DE BRUMMENSE KERMIS - MARGUERITE TUIJN	100
PARTY'88 - MARGRIET NIJSTAD EN MARK ESSELINK	112
DE MUNTENMAN - GERRIT GERRITSEN "SCHOAP, DE MUNTENMAN"	113
JULES DEELDER - MARTIEN WILBRINK	114
ORANJE VRIJHEIDSBEEELD - SANDRA HEIJINK	115
FILMOPNAME DE NIEUWE MOEDER IN CONCORDIA - DINY VAN ENGELAND	116
OPKLAPBED - TON VISSER	117
PRETBAND - JASPER MEIJERINK	118
HUUB VAN DER LUBBE - WILLEMIEN (VIA RADIO NPO 2)	119
VERHAAL 5 TOEKOMST, DE NIEUWE CONCORDIA - AGNES VAN BRUSSEL	120
WOLKERS IN CONCORDIA - AGNES VAN BRUSSEL	144
MET DE KIST DE KROEG IN - LIES HARLEMAN	145
KONINKLIJKE ONDERSCHIEDEN - MARK DONATZ	146
ZUIPEN, ZUIPEN EN ZIE MAAR HOE JE THUISKOMT - JAAP VAN DE VENIS	147
100 JAAR VOETBAL IN BRUMMEN - MARINUS VAN TENT BEKING	150
B.R.A.V.O.	151
QS POP	152
SINTERKLAAS EN KINDEREN SPORTCLUB BRUMMEN - MARK DONATZ	153
MEIFEESTEN	154
ACTIVITEITEN DIE IN OF RONDOM CONCORDIA PLAATSVONDEN	156
VERENIGINGEN EN CLUBS	160

Commissarissen. de Heeren:

W. FROWEIN, Chef van het huis FROWEIN & Co. te Arnhem.
A. J. D. C. BALCK, Adviseur bij de Nederlandsche Bank en Expeditie te Arnhem.
Jonkheer J. M. RADERMACHER SCHORER. Grond-eigenaar te Utrecht.

Directeur: de Heer J. F. BARENS.

Procurator van den Directeur: de Heer C. B. H. VAN DEUTKOM, Ridder der Militaire Willemsorde en Gepensioneerde Luitenant-Kolonel.

Geldersche Algemeene Brand-Assurantie Maatschappij.

OPGERICHT IN 1857 EN WERKENDE IN VEREENIGING MET DE Brandverzekering Maatschappij „DE SCHELDE” opgericht in 1821

VENNOOTSCHAPPELIJK KAPITAAL f 2,000,000.

Goedgekeurd door Z. M. den Koning en gevestigd te

ARNHEM.

De Directie der Sociëteit Concordia te Brummelo

Arnhem, den 11de Februari 1889

Heeren!

...verzekering is goedgekeurd... dat het...
...schadigde bij een expertise niet alleen mag, maar...
...om de experts voor te lichten omtrent de hoeveelheid...
...of verbrande voorwerpen en aan hen te geven alle...
...Mew. behoeven om hunne lastgeving naar be...
...Maatschappij heeft gelijke rechten en aanspreek...
...ling niet wenschte tegenwoordig te zijn, heeft...
...R. de Jong namens de Maatschappij ge...

...ingen dat Godra de Directie uwer...
...chtingen en aanwijzingen aan de...
...verplicht zijn zich te verwijderen...
...den invloed van partijen hunne

Hij

Maatschappij, Bakkerstraat te Arnhem.

N° 2688

NEW-YORK.
RDAM.

Concordia
onderzoek
te Brummelo
meen jaren doortoope
in Kayaal
1,50 en 1,60 per wille
veuzenle gewicht, 's paard
Kom der gemeente Brummelo
het pand Sub 1 gemeent
van verzelfden
meekren, stallen, tafels, gortvins
ratief en verdere gaedere
gemeent panden. In het pand Sub 1
meer drie gulden gepreemie
den betaald worden.
tens drie dagen te voren
en schriftelijk aan
afgeent de kuffe
1889
dam.
eis.

Inventory
Sociëteit Concordia
Tafeltjes 60
Camp. tafels 54
Heerden 51
ijel 35
Campen 65
tate de 50
m een 65
nigen 20
2.50
2.50
0.05
2.50
0.30
3.50
1.00
1.05
00
een marguerite
houta dek billa
Tonneel met twee
een mehanische
twee vijf horeken
en dertig gewone ot

VOORWOORD

Het was collega fotograaf Marion Verhaaf die mij attendeerde op het feit dat Concordia verkocht was. "Zou het niet iets voor jou zijn om die verbouwing te fotograferen?"

Dit was het eerste geplante zaadje dat uiteindelijk is uitgegroeid tot het boek dat je nu in handen hebt. Eenmaal bezig met Concordia ontdekte ik de waarde die het pand in Brummen had. Ik denk dat iedereen uit Brummen in de afgelopen 94 jaar weleens binnen is geweest bij de Familie Timmer. Minimaal één keer voor wat voor gelegenheid dan ook.

Toen ik de lijst van clubs en verenigingen zag die in Concordia een onderkomen gevonden hadden zag, was ik stomverbaasd. Dat waren er ècht veel. In dat perspectief is niet alleen het pand monumentaal, maar is de toegevoegde waarde van deze plek voor Brummense gemeenschap dat ook! Ik heb op heel wat plekken in Nederland gewoond, maar dit had ik nog niet eerder op deze manier meegemaakt. Zelfs dat mensen, die niet meer in Brummen wonen, minimaal één keer per jaar terug komen voor de kermis en het vogelschieten. Daaruit blijkt wel hoe Brummenaren (of zijn het Brummenesen?) zich verbonden voelen met deze gemeente. Als voormalig "import" van Brummen snap ik dat ook wel, ik voelde mij al vanaf de eerste minuut welkom.

Het viel mij op dat de meeste mensen er niet vaak bij stil staan, omdat het zo vanzelfsprekend is. Bijzonder, want dan zit het in het DNA. Toch mogen de inwoners van Brummen hier best trots op zijn. De verbondenheid, de zorg voor elkaar en vooral ook het samen plezier hebben, zit diep verweven in de gemeenschap.

Ik hoop van harte dat dit boek een bijdrage levert aan deze gemeenschapszin en dat Brummenaren blijven zingen: "Ik bun zo bli-j dat Brummen besteet." Een prachtig lijdlied!

Tot slot: Ik wil iedereen die op welke wijze dan ook mee hielp dit boek te maken hartelijk bedanken. Niet alleen de schrijvers, maar ook zeker de inwoners van Brummen die prachtige anekdotes en verhalen stuurden, zoals bijvoorbeeld de mensen in de Facebookgroep Thuis is Brummen. Jullie waren een bron van inspiratie en steun! Eén naam wil ik toch specifiek noemen: Harry Timmer. Zonder zijn medewerking was dit boek er zeker niet gekomen. Ik dank je voor je openhartigheid en eindeloze stroom foto's die je mij wilde mailen en alle antwoorden op vragen die ik had. Je wist het allemaal. Heel veel dank voor deze samenwerking!

Léontine Lamers april 2022

FOTO: R. Elsing

TIJDLIJN CONCORDIA

Brand sociëteitsgebouw van de Herensociëteit aan de Marten Putstraat.

1888

Morits Timmer wordt bedrijfsleider van de Vereeniging Sociëteit Concordia.

1889

Nieuw sociëteitsgebouw Concordia.

Op deze plek stond eerst de boswachterswoning van landgoed Groot Engelenburg.

Aanleg twee nieuwe kegelbanen.

In hoogtijdagen waren er zeventien kegelclubs. Daarnaast kwam er een muzikent naast het pand voor 50 orkestleden. Deze is waarschijnlijk in de jaren 50 weer afgebroken.

1924

Verbouwing.

Onder andere het vergroten van de zaal, toneel verbetering, toiletten en nieuwe sociëteitszaal. Het café is nu voor iedereen toegankelijk, het duurde even voordat de gasten komen.

1924

1925

Morits Timmer gaat kegelen in Brummen.

En wordt voorzitter Oost Gelderse Kegelbond. Later ook van de Nederlandse Kegelbond.

1927

Roel Timmer, de vader van Harry wordt geboren.

1928

Noodhospitaal in Concordia tijdens de oorlog.

Veel evacuees uit Arnhem (Slag om Arnhem) komen hier terecht. Het café is mortuarium, in de zaal staan ziekenhuisbedden en het toneel is de kraamafdeling. Daar is in ieder geval één baby geboren. Theo Rouwen is zijn naam.

1944

Morits Timmer is pachter af en wordt eigenaar van Concordia.

Omdat Morits nu ondernemer is, maakt hij van Concordia het decor van een breed sociaal leven.

1946

Achter gedeelte werd bijgebouwd.

Uitbreiding met twee kegelbanen en zeven schietbanen.

1948

De ouders van Harry trouwen.

Hun namen zijn Roelof Harm (Roel) Timmer en Wil Stuurman. Zij is geboren in Ammerstol.

1956

Wemelina De Beij, de vrouw van Morits en oma van Harry overlijdt.

In dit jaar worden kleinzonen Morits (januari) en Harry (december) geboren.

1958

De jongste broer van Harry, Wim, wordt geboren.

1960

Receptie 40 jaar Morits Timmer.

Volgens de krant is er een soort volksoploop. Je kon beter vragen wie er niet was in plaat van wel. Morits is zakenman en sociaal voelend mens. Rookt en drinkt niet.

1964

Roelof Timmer wordt ziek, hij heeft kanker.

Harry begint Concordia over te nemen.

1979

1 | HERENSOCIËTEIT

'IN HET BELANG VAN BRUMMEN' HEEREN-SOCIËTEIT "CONCORDIA", 1865-1957

Oliver Gee

Concordia, het statige gebouw aan het begin van de Engelenburgerlaan; Concordia, al generaties bekend van de optredens, het kegelen en de kermisfeesten; Concordia, het café en zalencentrum. Bij dat alles zouden we bijna vergeten dat de opdrachtgever van de bouw van het huidige Concordia de gelijknamige heren-sociëteit was. En dat die sociëteit al lang en breed een begrip in het dorp was toen er op die plek aan de Engelenburgerlaan alleen nog de boswachterswoning van Groot Engelenburg stond. Die voorgeschiedenis, het verhaal van de groep mannen 'uit den hooger stand', die in de jaren 1860 het initiatief nam, de sociëteit Concordia op te richten, is het onderwerp van het eerste hoofdstuk van dit boek.

Korte Kerkstraat - Marten Putstraat ca. 1930. Links is nog net een stuk van het nieuwe gebouw zichtbaar.

WAT WAS DAT, EEN SOCIËTEIT?

'Op de sociëteit voor de ramen zaten de heeren en zagen toe. De secretaris en de ontvanger speelden domino - dat deden zij iederen middag. [...] En over de brugjes van dominosteenen kwam in den middag het enkele woord dat den ander voldoende was een heele situatie te vatten [...]. Stil in den kring zaten de andere heeren en rookten. In de straat begon de schemering aan te druilen.'

Zo beschrijft Ina Boudier-Bakker in 1924 de sociëteit in haar woonplaats Vianen, aan de Lek bij Utrecht. Het is dit stoffige beeld van het begrip 'sociëteit' dat tegenwoordig in de gemeenschappelijke herinnering is blijven hangen: slaperige oude mannen uit de 'betere stand', die elke middag in een zaaltje bijeenkomen om domino te spelen of een kaartje te leggen, om een glaasje jenever te drinken en een sigaartje te roken.

Toch was dat ooit heel anders. Sinds de achttiende eeuw kende ons land talloze genootschappen die zich 'sociëteit' noemden, zowel in de grootste stad als in het kleinste dorp. In de negentiende eeuw kwamen hieruit meer bepaald de gezelligheidsverenigingen voort. Deze clubs werden opgericht specifiek door en voor mannen. Er waren sociëteiten voor alle standen: men voelde zich het meest thuis bij de eigen groep binnen de samenleving. Als de Brummense sociëteit Concordia bij de oprichting een 'heeren-sociëteit' wordt genoemd, lijkt dat een wat pleonastische benaming: was het niet duidelijk dat er alleen mannelijke leden welkom waren? Maar met dat 'heeren' werd duidelijk gemaakt dat het hier ging om een vereniging, niet van 'burgers' (de gewone man, de middenstand), maar van 'heren' (de betere standen, patriciaat en adel, de industriëlen).

Zo'n sociëteit was niet alleen een honk waar je je standgenoten ontmoette. Er was natuurlijk een zaal met tafeltjes en gemakkelijke stoelen waar de kranten en tijdschriften ter inzage lagen, er was een bar en een biljart. Maar er was ook een grote zaal, waar bals werden georganiseerd, waar je van toneelstukken en concerten kon genieten en waar lezingen werden gehouden. Deze activiteiten waren in principe alleen voor de leden van de sociëteit bedoeld. Je betaalde een jaarlijkse contributie, waarvoor je overdag en 's avonds welkom was en waarvoor je gratis bij de activiteiten mocht aanschuiven. Er werd ook verwacht dat je af en toe voor enkele jaren zitting nam in het bestuur of in een commissie en dat je jaarlijks verscheen op de algemene ledenvergadering. Een aantal activiteiten, zoals dansfeesten of toneeluitvoeringen, waren ook bedoeld voor de rest van het dorp of de stad. Deze belangstellenden moesten dan wel een kaartje kopen. De opbrengst ging niet zelden naar een goed doel. Het gebouw waar al deze activiteiten plaatsvonden, werd het 'sociëteitslokaal' of '-gebouw' genoemd. In de volksmond werd dat vaak 'de sociëteit'.

Ned. Maatsch. v. Tuinb. en Plantk.
Afd. BRUMMEN.

LEZING

op **DONDERDAG 30 NOV.** a.s. in de
SOCIETEIT CONCORDIA 's avonds
half 8 uur.

Spreker: de Heer **E. H. J. CUNAEUS.**

Onderwerp: „Kamerplanten”,
opgehelderd door lichtbeelden.

Toegang vrij. HET BESTUUR.

Societeit **CONCORDIA,**
Brummen.

CONCERT

op **Woensdag 15 November,**
te geven

door den **10 jarigen Piano-Virtuoos**
AUGUST VAN ETTINGER.

Entrée 1e rang **75** 2e rang **50 ct.**

Societeit **Concordia**
te **BRUMMEN.**

Café Restaurant.

Dagelijks geopend voor het publiek, met
billard, prachtige kegelbaan en groote
tuin.

Gelegenheid tot uitstalling.

A. L. COSTER.

Brummen, Societeit Concordia.

Woensdag 17 Jan. a.s

Wallner Soirée.

Hypnotiseur en Gedachtenlezer.

Entrée f 1,—.

Aanvang half acht.

SOCIETEIT.

Societeit **CONCORDIA**
te **BRUMMEN.**

Ter gelegenheid der **KERMIS**

op **Zondag 24 en Maandag 25 Augustus,**

's namiddags ten 5 1/2 uur,

DANSMUZIEK.

Entrée vrij.

G. J. E. ROETSJER

Brummen's Genootschap.

UITVOERING

op **Vrijdag 10 Januari 1890,**

des avonds ten 8 uur,

in de Societeit „CONCORDIA”.

CAFÉ-CONCERT,

onder Directie van den Heer

H. D. NIEUWENHUIJSEN te Rotterdam.

Introductie voor vreemden à f 0,99 per
persoon.

Volksbond

Vereeniging tegen Drankmisbruik

Afdeeling **BRUMMEN.**

BIJENKOMST van leden met
hunne introducées op **Vrijdag 15**
Mei 1903, des avonds ten 8 uur precies
in de Societeit **CONCORDIA.**

Spreker **Dr. RUYSCH.**

Introductie vrij. HET BESTUUR.

Societeit Concordia, Brummen.

Diorama Internationaal.

Van af **Dingsdag 4 Febr.** tot en met
Vrijdag 7 Februari

Expositie van Gezichten mit allewerelddeelen

Dingsdag 4 en Woensdag 5 Febr.

AMERIKA.

Donderdag 6 Februari

PARIJS.

Vrijdag 7 Februari

Koninklijke Beijersche Paleizen.

Geopend van 's morgens 11 tot 's av. 10 uur.

Entrée van 's morgens 11 tot 5 uur,

50 ct. per persoon, kinderen 25 ct.

Van af 's middags 5 uur 25 ct. per pers.

Café-Restaurant „Concordia”

BRUMMEN.

De ondergeteekende beveelt zijn **CAFÉ-RESTAURANT** (nabij het Station, aan de prachtige **Engelenburger-alleen**) aan bij alle belangstellenden, ook voor het **debit** van **Bieren, Wijnen, Likeuren** enz., van de beste Firma's.

Voorts beveelt hij zich aan tot het geven en ontvangen van inlichtingen omtrent **Huizen te Brummen,** die **TE HUUR** of **TE KOOP** zijn. (Voorloopig gratis.)

De Kastelein der Societeit „Concordia”,

A. L. COSTER.

TOONVEL-VORSTELLING

IN DE

Societeit **CONCORDIA.**

op **DONDERDAG 9 JANUARIJ 1879,**

door het gezelschap **BROEDERBAND,**

afdeeling der **Arbeiders-Vereeniging**

op **Hoop van Zegen te BRUMMEN.**

Voor een weldadig doel.

Wie zal de schoonzoon zijn

EN

Vier nieuwe pakken.

Opgeluisterd door het Muziek-Gezelschap
SEMPRE CRESCENDO.

Entrée 1e Rang **40 Ct.** 2e Rang **25 Ct.**

AANVANG 's avonds 7 1/2 uur.

Kroningsfeest Brummen.

Allen, die kunnen en willen meewerken
ter **uitvoering** mijner **Cantate** voor ge-
mengd koor, noodig ik uit tot eene bijeen-
komst in de Societeit Concordia, op a. s.
Woensdag 27 Juli, 's avonds **8 uur.**

J. VAN DISSÉL.

Volksconcert

op **Zondag 10 Juli,** des avonds **zes uur,**
in den tuin van de Societeit **CONCORDIA**
te Brummen-

Entrée vrij.

HARMONIE-CONCERT

door Leden van de **Kapel der Veld-Artillerie,**

OPGELUISTERD DOOR

VOORDRACTEN

van den Heer **VRUGTMAN** van Zutphen,

op **Woensdag 29 December 1869,**

des avonds ten 7 1/2 ure,

in het **Locaal der Societeit Concordia** te Brummen.

Entrée: voor een Heer f 1.—

» voor eene Dame - 0.50

Societeit „CONCORDIA”

BRUMMEN.

BAL, ter gelegenheid van de **KERMIS** op 23 en
24 Augustus a. s.

Entrée voor een Heer met of zonder Dame f **0.49.**

Meerdere Dames f **0.25** per persoon.

Aanvang 7 uur.

Activiteiten die Societeit Concordia organiseerde

EEN SOCIËTEIT VOOR BRUMMEN

Officieel werd de Brummense 'Sociëteit "Concordia"' in het jaar 1871 opgericht, 'goedgekeurd bij Zijner Majesteits besluit van den 11den Junij', zoals het in dat jaar in de Nederlandsche Staatscourant werd gepubliceerd. 'Het doel der vereeniging is:' zo wordt er gesteld in artikel 2 van het regelement, 'aan mannelijke ingezetenen de gelegenheid te geven om op bepaalde tijden te zamen te komen en het gezellig verkeer te bevorderen.' De keuze voor de naam Concordia was even voor de hand liggend als betekenisvol. Dit Latijnse woord voor 'eendracht' was in die periode een populair motto voor allerhande verenigingen.

Dat de herensociëteit Concordia op het moment van de officiële oprichting in 1871 al minstens vijf jaar actief was, werd daarbij niet vermeld. Toch dateren de vroegste bewaard gebleven notulen al van maart 1866. Blijkens het financieel jaarverslag dat in die vergadering wordt besproken, zijn er in 1865 voor het eerst kosten gemaakt voor de vereniging. Dat ook toen al activiteiten werden ondernomen is duidelijk, want in die eerste beschreven bijeenkomst worden de voorbereidingen besproken voor een 'aan te bieden feest aan de Brummensche dames'. Toch moet de vereniging destijds nog in staat van opbouw zijn geweest. In de jaarvergadering van 6 maart 1867 wordt een ledental van 46 man gegeven, inclusief enkele gastleden.

Uit de notulen voor vergaderingen in de jaren zestig van de negentiende eeuw rijst het beeld van een gezellig clubhuis. In 1867 verantwoordt de 'commissaris thesaurier' van de vereniging de jaarrekening van het voorafgaande jaar: *'Wij werden genootzaakt tot aankoop van een spiegel, twee kagchels, een tafel en eenige karaffen en glazen.'* Dat de 'staat onzer kas bloeiend

genoemd mag worden', was onder andere te danken aan de gulle gaven van sommige leden.

Ledenlijst Concordia ca. 1870 - Archief Zutphen

Zo werd het ameublement van de club verrijkt met 'geschenken als 1: van den Heer L.F.W. Baron van Brakell Doornwerth 2 Fraaije Canapéés. 2: van den Heer P. van Musschenbroek een Sierlijke Klok. 3: van den Heer W.J. Brouwer een Schaakbord.' Een waarschuwing voor de toekomst is daarbij wel op zijn plaats: de andere leden worden ook opgeroepen bij te dragen, 'want ofschoon ons batig slot het vorige overtreft, onze kelder gevuld is en de toestand onzer vereeniging gunstig genoemd kan worden, moet men niet vergeten dat dit voornamelijk is toe te schrijven, door dat van hare jeugdige krachten niet te veel geeischt is.' Die gevulde kelder was één ding, maar de ambities van de sociëteit lagen hoger dan borreltjes alleen. Er moesten ook dingen georganiseerd gaan worden.

Uit de eindrekening van dat jaar blijkt, dat het interieur van Concordia grotendeels uit geschenken van de leden bijeengebracht werd. De heren waren niet te beroerd om zelf te zorgen voor onmisbare voorwerpen als kaarttafeltjes, leunstoelen en massa's wijnglazen. In een vroege, erg gedetailleerde inventarislijst worden 122 glazen van verschillende soorten genoteerd (waarvan '2 gebroken'). Er waren ook genoeg gezelschapsspellen om de tijd mee te doden: de lijst vermeldt '60 knickers, 5 speeldoosjes, 4 speeltafels, 3 dominospellen, 2 damborden met schijven' en 'een partij kaarten (schoon én vuil)'. De grootste onkostenpost was echter de twaalfhonderd gulden voor het 'Regt van gebruik der Sociëteitslocalen en tuin'.

Met die 'localen' met tuin, de zaaltjes waarin de heren hun sociëteit hielden, werd natuurlijk nog niet het huidige, in 1889 gebouwde Concordia bedoeld. De sociëteit van 1866 huisde in een pand aan de Marten Putstraat, toen nog de Korte Kerkstraat geheten. Het pand was niet gebouwd als sociëteitsgebouw, en Concordia huurde er slechts een gedeelte van. Er bestaat voor zover bekend geen afbeelding van dit inmiddels verdwenen gebouw, dat op het perceel stond waarop nu de huizen met de nummers 3, 5 en 7 staan. Wel wordt het beschreven in een artikel in de Zutphensche Courant uit 1889, dat de opening van het nieuwe gebouw aan de Engelenburgerlaan beschrijft: 'Wanneer men voorheen met een onbekende ons dorp doorwandelde en nabij de Herv. kerk genaderd was, dan werd meermalen gevraagd wat is dat voor een gebouw? – want ieder bemerkte, dat het iets anders dan een gewoon woonhuis was, – en met een zekere beschroomdheid gaf men dan, met zoo weinig omhaal van woorden mogelijk, te kennen dat dit het gebouw der Heeren-Sociëteit "Concordia" was. Voorzeker, al was het gebouw van binnen nog al practisch ingericht, van buiten mocht het niet op de minste schoonheid bogen, ja, men zou het zonder er om heen te draaien gerust leelijk mogen noemen.' Aan meer concrete beschrijvingen waagt de anonieme auteur zich niet.

DE EERSTE LEDEN

Wat voor soort mannen waren er nou lid van sociëteit Concordia? Het driekoppige eerste bestuur in 1871 vormt een soort staalkaart van het ledenbestand. Dat bestuur bestond uit Wilhelmus Gezinus van der Dussen (1824-1887), mr. Herman Anne Cornelis Metelerkamp (1820-1886) en Karel Gustaaf Fritzen (1820-1894). Deze drie heren vormden samen een dwarsdoorsnede van de bovenlaag van het negentiende-eeuwse Brummen. Die bovenlaag bestond aan de ene kant uit de mannen met vooraanstaande publieke functies, aan de andere kant uit welgestelde renteniers, en een derde groep kwam hier wonen na een carrière in Nederlands-Indië. Voorzitter Van der Dussen was een voorbeeld van de eerste groep. Hij was Brummenaar van geboorte, had gestudeerd en werd in 1860 notaris in zijn geboortedorp. Samen met zijn collega-bestuurslid bij Concordia Metelerkamp was hij lid van de in 1851 gestichte Vrijmetselaarsloge Karel van Zweden in Zutphen, en voor zijn andere collega-bestuurslid Fritzen en diens verloofde Hermina stelde hij in 1872 het huwelijkscontract op. Toen Van der Dussen in 1884 zijn 25-jarig ambtsjubileum vierde, gebeurde dat 'onder algemeene en hartelijke belangstelling.'

Herman Metelerkamp behoorde tot de tweede groep van Brummense notabelen: hij was geboren in Delft, had rechten gestudeerd en was in 1845 op landgoed Wildbaan in Leuvenheim komen wonen. Het was zijn neef en erfgenaam die dat buiten in 1910 herschiep in de vorm die wij nu kennen. Naar deze man werd ook de Metelerkampweg vernoemd. In zijn nieuwe woonplaats werd Herman Metelerkamp een veelzijdige publieke figuur: hij nam zitting in de gemeenteraad, was bestuurslid van de Brummense afdeling van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, en commissaris van de 'Geldersche algemeene brandwaarborg- en assurantie-maatschappij'. Hij werd een 'welwillende, ijverige, echte Vrijmetselaar' genoemd door zijn logebroed-

FOTO: De Wildbaan - G.C. van Deventer - Archief Zutphen

H. A. C. Metelerkamp - Rijks Documentatiecentrum voor de Kunstgeschiedenis

ers in Zutphen, en hielp een nieuw logegebouw te financieren. Secretaris van Concordia Karel Gustaaf Fritzen tenslotte was een oud-Indiëganger, die oorspronkelijk uit Zwolle kwam. Hij had gediend als majoor in de infanterie van het Koninklijk Nederlands Indisch Leger, waarmee hij een aantal opstanden op de eilanden Ceram en Bali hielp onderdrukken. Daarvoor werd hij op 10 mei 1864 gedecoreerd met de Militaire Willems-Orde. In 1861 liet hij zich eervol uit de Raad van Justitie te Amboina ontslaan om in Nederland te gaan rentenieren. Hij was toen 41 jaar oud. In Brummen was hij in 1854 op het buiten 't Malster aan de Elzenbosweg komen wonen, dat hij liet verbouwen.

FLORALIA

Floralia was een jaarlijks evenement met bloemen en planten. Zo'n 40 jaar was er, elk jaar (behalve crisis en oorlogsjaren) dit fleurige evenement in Concordia. Op enig moment was het evenement zo groot dat het niet meer paste. Uiteindelijk is het naar de manege verhuisd (met een tussenjaar in het gebouw van Christelijke belangen, maar dit werd afgebroken).

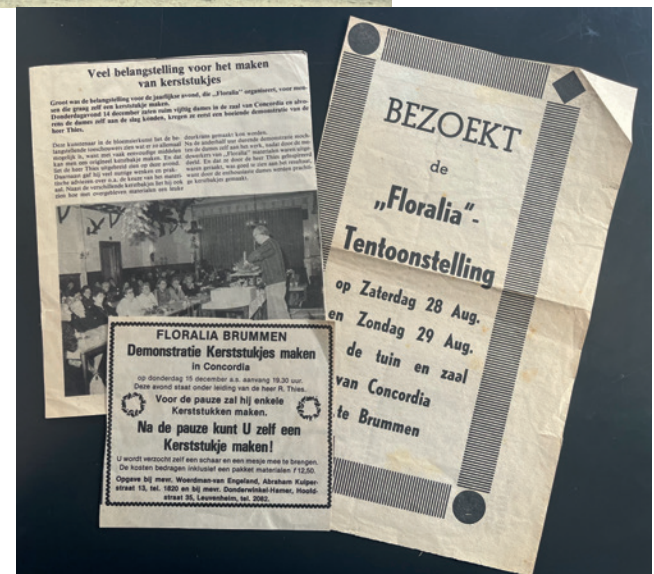
Voor cursussen en vergaderingen kon de organisatie wel altijd in Concordia terecht. Op de groepsfoto: Viering van het 20-jarig bestaan van Floralia. Op 12 en 13 september 1926 werd een expositie gehouden in Concordia. Het bestuur tussen de bloemen, staand v.l.n.r.: Gronouwe, Hofstra, Nijhof, Somer, Lentink en Schultink, zittend Wentink, Brouwer, Huysen van Kattendijke, Schoonman, Jeunink, Put.

Fotocollectie W. Reusink, collectie Erfgoed Centrum Zutphen

Roel 3 jaar

20 jaar Floralia

HERINNERINGEN AAN CONCORDIA

In 1946 belden we bij Concordia aan met de Zondagsschool, waarna de heer M. Timmer, eigenaar, de deur voor ons opende en ons de trap op begeleidde. We gingen naar zijn zieke vrouw om haar toe te zingen.

Naast het zingen brachten we voor Pasen een Paasstukje en voor Kerst een Kerststukje mee voor mevrouw Timmer. Daarna werden we verrast door de heer Timmer met een versnapering.

In die tijd, op de Wilhelmina-school, heb ik elk jaar drie planten thuis verzorgd (met koemest) voor de Floralia tentoonstelling. Dit leverde vaak een prijs op.

Afbreken van muziekkoepeel - FOTO: H. Robben

Vanaf m'n 8ste- tot aan militaire dienst was ik lid van de muziekvereniging Juliana Brummen. We gingen veel naar concoursen en mochten daarvoor repeteren in de muziektent van Concordia van de heer Timmer. Deze muziektent is lang geleden afgebroken. Ook gaven wij er zomerconcerten.

Ik heb uit die tijd na de oorlog nog een foto die toen is gemaakt naast de muziektent in de tuin van Concordia. Op de voorgrond zittend 2e van links ben ik met naast me geheel links mijn neef Marius de Wit, zoon van de stalmeester van Reuversweerd.

In 1960 vierden m'n ouders er hun 25 jarig huwelijk.

Herman Frederiksen

4 | KERMIS

CONCORDIA, HET SINT JANS-GILDE EN DE BRUMMENSE KERMIS

Marguerite Tuijn

Vergelijkbaar met het carnaval en de schutterijen in Limburg heeft de Achterhoek een grote traditie in schuttersfeesten. Brummen hoort wat dat betreft meer bij de Achterhoek dan bij de Veluwe. Liedjes in dialect, een dag vrij voor iedereen in het dorp, muziek, drank, een koning op een koets. Een uniek feest dat alleen in Brummen kan plaatsvinden met Brummense mensen. En het middelpunt van het feest is Concordia.

In het weekend van de vierde zondag in augustus is er kermis op het Marktplein in Brummen met kermisattracties, botsauto's en snoepkraampjes. Dat is meer voor de schooljeugd, want voor de meeste volwassen Brummenaren betekent de Brummense kermis iets heel anders.

In het kermisweekend komen veel mensen die uit het dorp vertrokken zijn naar Concordia om oude vrienden en bekenden terug te zien. De vrijdag-, zaterdag- en zondagavond zijn verschillend van sfeer. Voor jongeren begint de kermis eerst op het Marktplein, dat is echt leeftijdsgebonden. Vanaf een bepaalde leeftijd wordt er heen en weer gelopen tussen marktplein en Concordia, soms gaat de oudere jeugd voor de lol nog even wat plezier maken op de kermis, maar daarna is het echt bij Concordia te doen. "Je hoeft nooit van tevoren af te spreken met je vrienden, je loopt een rondje en je vindt wel iemand." De vrijdag vóór het kermisweekend begon bij Concordia ooit als reservedag, alleen de tap was dan open. Dat werd na een tijd toch ook een officiële Brummense kermisdag omdat er altijd zoveel mensen waren. Het is dan echt jongerenavond, met weinig ouderen. Er werd wel eens over gemopperd door de oude garde: "jullie hebben er een extra dag bij aan gesnoept".

Schuttersfeest St. Jans-Gilde - 1908

FOTO's: M. Verhaaf

Zaterdagavond is echt voor veel oud-Brummenaren die dan terugkomen, dan is het grootste publiek er. Zondag is het wat meer gemengd, met vrij veel jong en ook wel wat oudere garde, die van de middag zijn blijven hangen. Dat zijn er niet al te veel, misschien spaart men zich nog voor kermismaandag.

Wat doet een mens op zo'n kermisavond? "Kletsen, nog meer kletsen, dansen, soms wat met bier gooien, op de tafels dansen. Zo zijn er wel eens banken gesneuveld... omdat je bij een groep hoort doe je soms gekke dingen." Er waren vaak meerdere tenten, met verschillende muziekstijlen. De achterste tent was vroeger voor stildansen, vaak waren er wel drie bands. Die avonden gaat de muziek door tot één uur 's nachts.

HOOGTEPUNT VAN DE KERMIS

Op de maandag na de vierde zondag in augustus is het hoogtepunt van de Brummense kermis: de vogelwei. Dit wordt van oudsher georganiseerd door het Sint Jans-Gilde, vroeger ook wel de commissie voor volksvermaak genoemd. Het Sint Jans-Gilde is in 1611 opgericht als bescherming van de Brummense bevolking tegen de Spaanse overheersing, dus in 2021 bestond het maar liefst

410 jaar. Over de 17de, 18de en 19de eeuw is niet alles tot in detail bekend over de organisatie van de vogelwei als volksfeest, maar dat het om een eeuwenoude traditie gaat, staat wel vast. Het is vanaf 1900 echt een uitzondering als de kermis niet door kan gaan. Van 1940 tot en met '44 was er vanwege de oorlog geen vogelwei, en vanwege corona in 2020 en 2021 ook niet.

Het bestuur van het Sint Jans-Gilde bestond vroeger maar uit zes mensen, maar dat is erg gegroeid, tegenwoordig zijn er wel 30 gildeleden die op allerlei manieren helpen bij de organisatie. In mei en in november zijn er altijd vergaderingen met alle gildeleden. De vaste vergaderruimte bij Concordia lag naast de kegelruimte, dat was het thuis van het Sint Jans-Gilde, voor het bestuur ook door het jaar heen.

FOTO's: M. Verhaaf

FOTO's: M. Verhaaf

Vergadering het St. Jans-Gilde in Concordia. FOTO M. Donatz

Het St. Jans-Gilde op de Vogelwei. 2019 - FOTO M. Donatz

Op de avond na de kermis was er altijd een buffet voor alle bestuursleden van het gilde en de vrijwilligers die meehielpen op de vogelwei in Concordia. Het café was niet altijd de thuisbasis voor het Sint Jans-Gilde, er was in de jaren '50 een tijd dat er wel vergaderingen bij Kromhout of bij het café van Bé Willems aan de Arnhemsestraat waren, maar die werden toch als te klein beoordeeld. Vanaf eind jaren '50 is het centrale punt voor het Sint Jans-Gilde steeds Concordia geweest. Iedereen in het dorp nam vroeger ook vrij die kermismaandag. Het gemeentehuis ging dicht, de scholen waren dicht. "Je had geen keus, je ging erheen, want het was kermis" zegt een trouwe kermisganger. Dat was soms wel lastig voor mensen met werk buiten Brummen, er was op kermismaandag geen kinderopvang bijvoorbeeld.

Dat heel Brummen als enige in de regio vrij is, geeft een bijzonder gevoel van gezelligheid en saamhorigheid. Brummen is dan even uniek.

KERMISMAANDAGOCHTEND

Op kermismaandagochtend om acht uur klinkt buiten bij Concordia het Sint Janslied en het Drinklied voor schutterskoningen uit de keel van alle aanwezigen en gaat het grote vat rond, een grote houten emmer met bier, waaruit alle aanwezige oud-koningen om de beurt een slok drinken. "En die emmer gaat leeg hoor", zegt een oud-koning. Al schijnt het zo te zijn dat er een dubbele bodem in de emmer zit waardoor er minder bier in gaat dan het lijkt.

Als de koffie op is en het tonnetje leeg, dan gaat het met alle omstanders in optocht achter de muzikanten van de Pretband aan naar de vogelwei, in de uiterwaarden vlak bij de Bronkhorsterweg. Tot 1955 werd de vogelwei gehouden in de wei van de familie Gerritsen bij de Koppelenburg, 'bie de sluis', ongeveer op de plek waar nu de rotonde bij The Gallery is. Daarna werd het feest gehouden in een weiland aan de Bronkhorsterweg dicht bij de IJssel en sinds een aantal jaar vindt het vogelschieten plaats in een weiland tussen Spaensweerd en de ringweg om Brummen.

FOTO: M. Verhaaf

FOTO's: M. Verhaaf

Daar zijn twee grote houten vogels in geel en blauw, de Brummense kleuren, op grote hoogte opgehangen. De houten vogels werden van 1932 tot 2015 gemaakt door 'de vogelmaker', timmerman Gerrit Brester en later zijn zoon Ben Brester uit Cortenoever, en sinds 2015 door de firma Jonkers. Het komt nogal nauw hoe de vogel gemaakt is en hoe hij vastzit. Hij moet er niet te makkelijk vanaf vallen en ook niet kunnen draaien zodat het te moeilijk wordt om hem eraf te schieten. Sinds eind jaren '60 wordt er op twee vogels tegelijk geschoten, om de wachttijd wat te verminderen. Vooraf staan de vogels in de etalage bij Brummense winkeliers aan het Marktpllein. Sinds een tijd is achter de vogels op politievoorschrift een kap geplaatst zodat de munitie niet te veel verspreid raakt. Bij het schieten moest volgens de regels de kerk van Doesburg in het schootveld te zien zijn. Het eerste schot is voor de burgemeester, daarna mag de koning van vorig jaar. De schutters staan intussen in een lange rij om hun nummer te bepalen.

De hele ochtend is het om beurten schieten geblazen door maximaal 500 schutters (m/v). Er is binnen het gilde vaak over vergaderd en gestemd of er ook vrouwen mee mochten doen. In 2003 waren er 13 stemmen voor en 8 tegen, dus besloot het gilde

FOTO's: M. Donatz

vrouwen toe te laten als schutters. Dat gaf nogal een rel! Er was veel weerstand tegen, er hingen zelfs protest-spandoeken bij Concordia en bij het viaduct met als tekst "Tieten kunnen niet schieten". Er deden aanvankelijk heel veel vrouwen mee toen het eenmaal mocht. Tegenwoordig is de verdeling ongeveer 15 % vrouwen en 85 % mannen. Brummen was zeker niet de laatste schutterij waar vrouwen werden toegelaten bij het schieten op de grote vogel: in Groenlo mogen pas sinds 2019 vrouwen meedoen. Vrouwen kunnen op dit moment overigens nog geen gilde-lid worden, dat blijft een mannenclub.

DE VOGELWEI

Er zijn soms wel 2 à 3000 mensen op de wei op kermismaandag. De opbouw gebeurt in de week ervoor door vrijwilligers van het Sint Jans-Gilde, de tenten zijn in eigen bezit. Door de jaren heen zijn de

tenten steeds groter geworden zodat ook bij regen mensen droog staan. Als iemand van buiten Brummen op de vogelwei rondloopt, is er niet echt een duidelijke structuur te herkennen. Maar als je er als inwoner van Brummen

alleen bent kom je altijd wel iemand tegen. "Het gaat om de mensen, de gezelligheid. Als je niet bij een groep hoort kan je je misschien wel wat vreemd of eenzaam voelen op de vogelwei", zo zegt een doorgewinterde kermisganger.

FOTO's: M. Verhaaf